

5. Кляпець О. Я. Психологічні чинники вибору молодою людиною цивільного шлюбу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00. 05. – К. : Інститут соціальної та політичної психології, 2004. – 21 с.

6. Сімейні цінності: навчально-методичний посібник до навчальної програми «Сімейні цінності» (70 годин) [для 8-9-х класів] / [О. В. Мельник, Т. В. Кравченко, Л. В. Канішевська, О. М. Пархоменко] – Івано-Франківськ : НАІР, 2014. – 252 с.

7. Шелест Н. А. Теоретичні аспекти проблеми готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді / Н. А. Шелест // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / редкол. : С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. – К. : Міленіум, 2017. – Вип. 253. – С. 294–299. – (Серія «Педагогіка, психологія, філософія»).

8. Український педагогічний словник / за ред. С. У. Гончаренка. – К. : Либідь, 1997. – 206 с.

Дата надходження до редакції: 27.02.2019 р.

УДК 378

Алла КОЧУБЕЙ,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри суспільних дисциплін

Національного університету водного господарства

та природокористування, м. Рівне

Микола СЕМЕНЮК,

студент магістратури Національного університету

водного господарства та природокористування,

старший викладач кафедри лісництва

Надслучанського інституту

Національного університету водного господарства

та природокористування, м. Березне

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНТЕНЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано проблеми психолого-педагогічної інтенції діяльності науково-педагогічного працівника вищої школи. Визначено сукупність його основних якостей, необхідних для діяльності в підготовці фахівців.

Ключові слова: психолого-педагогічна діяльність, професійні компетенції, гуманістичні цінності, науково-педагогічний працівник, інтенція діяльності.

В статье проанализировано проблемы психолого-педагогической интенции деятельности научно-педагогического работника высшей школы. Определена совокупность его главных качеств, необходимых для деятельности в подготовке специалистов.

Ключевые слова: психолого-педагогическая деятельность, профессиональные компетенции, гуманистические ценности, научно-педагогический работник, интенция деятельности.

The article analyzes the problem of psychological and pedagogical intentions of the activity of a scientific-

pedagogical worker of a higher school. The set of qualities necessary for the activity in training specialists is determined.

Key words: psychological and pedagogical activity, professional competences, humanistic values, scientific and pedagogical worker, purpose of activity.

Особливим видом суспільно корисної діяльності є праця, спрямована на підготовку до життя підростаючого покоління відповідно до мети і завдань певного суспільства. Психолого-педагогічна діяльність науково-педагогічного працівника (далі – НПП) у ЗВО має досить важливе значення, оскільки йдеться про формування конкурентоздатного майбутнього фахівця, від рівня підготовки якого залежить розвиток суспільства. Принагідно зазначимо, що Європейські стандарти якості підготовки НПП ґрунтуються на компетентнісному підході до змісту й результатів освіти. Показово, що українська освіта починає оперувати поняттям компетентності в тому сенсі, який пропонують європейські країни [5, с. 13].

Компетентність, за Л. Лук'яновим, характеризує як міру включення в активну діяльність і здатність ефективно вирішувати конкретну ситуацію, мобілізуючи при цьому знання, вміння, досвід, поведінкові відносини та цінності, а також зосередження уваги на категорії «здатність діяти» як умінні використовувати знання в практичній діяльності [9, с. 136].

Зважаючи на викладене вище, метою статті є обґрунтування моделі психолого-педагогічної інтенції діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблемам педагогічної діяльності НПП присвятили свої дослідження О. Щербаков, В. Богословський, В. Сластьонін, В. Андрущенко, О. Аніщенко, І. Бех, С. Гончаренко, І. Язюк, В. Кремень, Н. Кочерга, Н. Ничкало, В. Пилипчук, О. Романовський, М. Солдатенко, Л. Хомич та ін. Показово, що в роботах В. Іванової, Л. Макарової, Г. Васяновича та ін. запропоновано моделі діяльності викладача нового типу. Зокрема, процес моделювання діяльності викладача ЗВО досліджували О. Борисова та Л. Карасьова; соціальну складову в моделюванні діяльності фахівця – О. Пономарьов та деякі інші вчені.

Безперечно, розуміємо, що психолого-педагогічна структура інтенції діяльності – це система дій НПП для досягнення мети через вирішення педагогічних і психологічних завдань. Н. Кузьміна в означеній системі виокремлює гносеологічний, організаційний, конструктивний, комунікативний та функціональний компоненти.

Педагогічну діяльність у фаховому словнику дефінують як «вид професійної діяльності, змістом якої є навчання, виховання, освіта, розвиток тих, хто навчається. Однією з найважливіших характеристик педагогічної діяльності є її спільний характер: вона обов'язково передбачає НПП і того, кого він навчає, виховує, розвиває. Така діяльність не може спрямовуватися лише «на себе». Її головна суть – перехід від діяльності «для себе» до діяльності «для іншого (інших)», в якій поєднуються самореалізація педагога та його цілеспрямована участь у зміні того, хто навчається (рівня його навченості, вихованості, розвитку, освіченості)» [2, с. 4].

Уважаємо, що якість освіти визначають сформованістю НПП як особистості, а тому поділяємо думку А. Суценка щодо необхідності приділення особливої уваги особистості НПП, сприяння процесу самореалізації його гуманістичного потенціалу, об'єктивації гуманістичних резервів як елементів мотиваційної сфери та структури особистості [5, с. 38].

Переконані, що сучасні вимоги до особистості НПП полягають у тому, що «педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну психолого-педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки у навчальних закладах» [11, с. 412].

У контексті дослідження пропонуємо перелік психолого-педагогічних якостей, необхідних НПП для підготовки майбутніх фахівців, за основу яких взяли класифікацію А. Кудусової [6, с. 60]:

- **фахові знання:** *методологічні* – містять змістовні поняття про гуманізм, гуманність, гуманізацію освіти; соціально-гуманітарну та професійну підготовку; основні напрями гуманістичної спрямованості, загальні принципи психолого-педагогічних явищ; *теоретичні* – визначення гуманістичної

спрямованості дисциплін; особистісно орієнтована дидактика; процеси гуманізації та гуманітаризації у професійній освіті, завдання гуманістичної освіти; принципи, форми і методи гуманістичного навчання; *методичні* – особливості соціально-гуманітарної та професійної підготовки у ЗВО; форми і методи навчання в контексті гуманістичної спрямованості підготовки фахівця; *технологічні* – засоби і прийоми гуманізації освіти;

- **фахові вміння:** *гностичні* – уміння створити психологічний клімат довіри в процесі навчання з урахуванням індивідуальних особливостей особистості; вміння коректно формулювати й аргументувати, відстоювати власну думку; уникати авторитаризму і зверхності; *інформаційні* – прагнення і здатність адаптувати навчальну інформацію відповідно до індивідуальних потреб і можливостей студентів, зорієнтованість на їхні інтереси й потреби; *організаторські* – уміння організувати навчально-виховну та позааудиторну роботу зі студентами, активізувати їхні здібності; *комунікативні* – вміння викликати довіру, створювати ситуації успіху, співчуття, спільності у вирішенні завдань; урахувати індивідуальні особливості, симпатії та антипатії в роботі зі студентами; вміння бути емпатійним; *технологічні* – вміння залучити студента до вирішення поставлених на занятті завдань, використовуючи принципи гуманізму, емоційно-позитивну атмосферу; *прикладні* – вміння враховувати і контролювати прояви індивідуальних особливостей у ситуації взаємодії.

Роль НПП у формуванні особистості майбутнього фахівця виявляється й у його роботі над собою, у розвитку та вдосконаленні своїх моральних якостей. В основі психолого-педагогічної майстерності НПП – високий професійний рівень. Важливо зазначити, що немає чітко визначеної часової чи вікової межі досягнення професіоналізму, проте деякі науковці виокремлюють три його рівні та етапи розвитку – низький, середній і високий. Погоджуємося з поглядами Н. Кузьміної, яка в дослідженні «Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения» під професіоналізмом розуміє лише «високий рівень кваліфікації та професійної компетентності, досконали підготовленість до виконання завдань професійної діяльності», а отже, можемо стверджувати, що високий рівень професіоналізму дозволяє досягти відмінних результатів праці на основі використання раціональних засобів і психолого-педагогічних прийомів.

Проведений аналіз наукової літератури та здійснені нами спостереження за освітнім процесом у Національному університеті водного господарства і природокористування (м. Рівне) та в Березнівському лісотехнічному коледжі (м. Березне) дають змогу зазначити, що найпоширенішою є модель підвищення професіоналізму НПП, яка містить такі етапи:

- *адаптація НПП* – усвідомлення психолого-педагогічної інтенції діяльності як незвичайного явища, яким можуть займатися особливі люди; засвоєння нової соціальної ролі – НПП; усвідомлення вимог професії, формування фахово значимих якостей, початок становлення власного стилю діяльності;

- *професіоналізація НПП* – осмислене прийняття вимог професії до особистості й діяльності; повне отождолення із професією; якісний рівень компетентності у сфері педагогічної діяльності й міжособистісних відносин; намагання діяти на рівні якісних зразків, сформованих фахово-значимих особистісних характеристик; коректний стиль діяльності; сформованість власної педагогічної позиції, адекватної до завдань сучасної вищої освіти;

- педагогічна майстерність НПП – прийняття педагогічної професії як призначення; високий рівень фахової діяльності; перевага психолого-педагогічної спрямованості (когнітивний, поведінковий і прогностичний компоненти); перехід до творчого рівня; сформований стиль діяльності, що забезпечує становлення власного неповторного іміджу, позитивної «Я-концепції», авторитету; здатність передавати досвід тощо.

Уважаємо, що в контексті задекларованого дослідження також важливо проаналізувати поняття «педагогічна майстерність НПП вищої школи».

За С. Гончаренком, «педагогічна майстерність – це характеристика високого рівня педагогічної діяльності. Критеріями педагогічної майстерності є гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність)». Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні НПП, загальній культурі й педагогічному досвіді. Важливими умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція НПП і професійно значимі особистісні риси та якості.

І. Зязюн трактує педагогічну майстерність як «комплекс якостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога. Діяльність професіонала-майстра є професійно цілеспрямованою, індивідуально-творчою, оптимальною». Доречно при цьому нагадати вислів К. Ушинського: «Особистість може бути вихована тільки особистістю».

Розуміємо, що педагогічна майстерність не передається генетично, вона ґрунтується на фахових знаннях. Слушною є думка В. Сухомлинського, який зазначав, що «без передбачення й наукового розрахунку педагогіка схожа на знахарство, а вчитель, котрий не хоче або не вміє розраховувати, – на неграмотну няньку».

Психолого-педагогічні дослідження, індивідуальні бесіди зі студентами та НПП, а також проведене анкетування дозволили встановити, що складовими моделі психолого-педагогічної майстерності є такі компоненти, як професійна спрямованість, професійна компетентність, психолого-педагогічні здібності, психолого-педагогічна техніка. При цьому професійна діяльність проявляється в позитивному ставленні до професії і постійній потребі вдосконалюватися.

Слід пам'ятати, якщо НПП і має природні задатки до професії, йому все ж необхідно затрачати розумові, фізичні, часові та емоційно-вольові зусилля, які стимулюють розвиток професійних здібностей. Як писав Томас Алва Едісон, «геній – це 1 відсоток натхнення і 99 відсотків поту. Такої багатопланової, розгорнутої кваліфікаційної характеристики не має ніяка інша професія. Тому НПП повинен володіти здібностями організатора, оратора, аналітика і психолога; володіти чіткою логікою педагогічного процесу та виховання, усним та писемним літературним мовленням, тобто бути висококомпетентним фахівцем не лише у своїй вузькопрофесійній галузі» [3].

Не безпідставно особливу увагу дослідники приділяють значенню перцептивно-рефлексивних здібностей. Рефлексивний рівень педагогічних здібностей включає такі види чуттєвості: чуття об'єкта, міри, такту й чуття причетності. Н. Кузьміна виділяє шість основних педагогічних здібностей:

- *комунікативність* – професійна здатність НПП, що характеризується потребою у спілкуванні, готовністю вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й отримувати задоволення від спілкування;

- *перцептивні здібності* – професійна проникливість, педагогічна інтуїція, здатність сприймати

й розуміти іншу людину;

- *динамізм особистості* – здатність впливати на іншу особистість;

- *емоційну стабільність* – здатність володіти собою, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації;

- *оптимістичне прогнозування* – передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній і перетворення структури особистості через вплив на позитивні якості;

- *креативність* – здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко вирішувати проблемні ситуації.

Висновки. Отже, проведене теоретичне дослідження дозволяє зробити висновок, що модель інтенції діяльності НПП передбачає формування нового типу особистості в повному обсязі її інтелектуального, культурного, психологічного й соціального розвитку, що відповідає сучасним вимогам. Особливої значимості при цьому набуває проблема розвитку особистості НПП вищої школи, здатного навчати студентів у контексті сучасних освітніх вимог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка / В. Ц. Абрамян. – Київ : Лібра, 1996. – 224 с.
2. Введение в педагогическую деятельность : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. С. Роботова, Т. В. Леонтьева, И. Г. Шапошникова и др. ; под ред. А. С. Роботовой. – Изд. 2-е, стереотип. – М. : Академия, 2004. – 208 с.
3. [Електронний ресурс]. URL: <http://stud24.ru/pedagogy/skladov-pedagogchno-majsternost-vikladacha-vnz/387126-1287294-page1.html> (дата звернення: 27.02.2019).
4. Етика ділових відносин : навч. посіб. / [О. Й. Лесько, М. Д. Прищак, О. Б. Залюбівська, Г. Г. Рузакова]. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 310 с.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов / И. А. Зимняя. – Изд. 2-е, доп. и испр. – М. : Университетская книга, Логос, 2007. – 384 с.
6. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії : навч. посіб. / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К. : Вид-во УФІМБ, 1997. – 302 с.
7. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособ. / И. Ф. Исаев. – М. : Академия, 2002. – 208 с.
8. Капська А. Й. Педагогіка живого слова : навч.-метод. посіб. / А. Й. Капська ; [ІЗМН ; Міністерство освіти України ; Інститут змісту і методів навчання]. – К. : ІЗМН, 1997. – 140 с.
9. Михальская А. К. Педагогическая риторика: история и теория : учеб. пособие для студентов пед. ун-тов и ин-тов / А. К. Михальская. – М. : Академия, 1998. – 432 с.
10. Педагогическая риторика : учеб. пособие / под ред. Н. А. Ипполитовой. – М. : Прометей, 2001. – 340 с.
11. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос [та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – Вид. 2-е, допов. і переробл. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.
12. Педагогічна майстерність: хрестоматія : навч. посіб. / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 2006. – 606 с.
13. Теслюк В. М. Основи педагогічної майстерності викладача вищої школи : підручник / В. М. Теслюк. – К. : Ліра-К, 2015. – 340 с.

Дата надходження до редакції: 01.03.2019 р.